

V.O.B.o.W.

nr. 83 – augustus 2014

België-Belgique
P.B.
8800 Roeselare 1
BC 6675
P 409155

WEST-VLAAMSE ARCHEOKRANT

West-Vlaamse Archeokrant: Driemaandelijks tijdschrift, jaargang 22,
afgiftekantoor Roeselare, Uitgever: V.O.B.o.W. vzw & WAR

Ondernemingsnummer: 414135857

Maatschappelijke zetel: Bergeikenstraat 48, 8800 Roeselare
Verantwoordelijke uitgever en verzending: Jozef Goderis
Bergeikenstraat 48, 8800 Roeselare (Rumbeke), 051/22.27.20

TERRA SIGILLATA GEVONDEN IN ROESELARE (2)

Jozef Goderis

In de vorige bijdrage (WAK 81, 6-13) werd ingezoomd op het La Graufesenque-aardewerk uit de streek van Millau (Zuid - Gallië). Dit keer gaat het over het Terra Sigillata aardewerk (TS), gevonden in Roeselare - Haven van de Romeinse tijd, afkomstig uit Centraal Gallië. Daarbij aansluitend een kort verslag van een uitstap uit 2011, waarbij het museum van Lezoux en het atelier van Gerard Morla, een expert bij het vervaardigen van replica-terra sigillata, bezocht werd. Hij werkt volgens de Gallo-Romeinse technieken uit Centraal Gallië, uit de streek van Lezoux in de Auvergne, ten oosten van Clermont-Ferrand in het departement Puy-de-Dôme.

Het bronnenmateriaal uit Roeselare

Hieronder wordt een kort overzicht gegeven van de terra sigillata aardewerkscherven die op de site Roeselare Haven gevonden werd en die in de centraal Gallische (CG) techniek vervaardigd werden. De determinatie werd op 18 januari 1990 door prof H. Thoen, en door M. Rogge (Archeo-logisch Museum Pam Velzeke) uitgevoerd.

Werkput Waterput 1 (WP1)

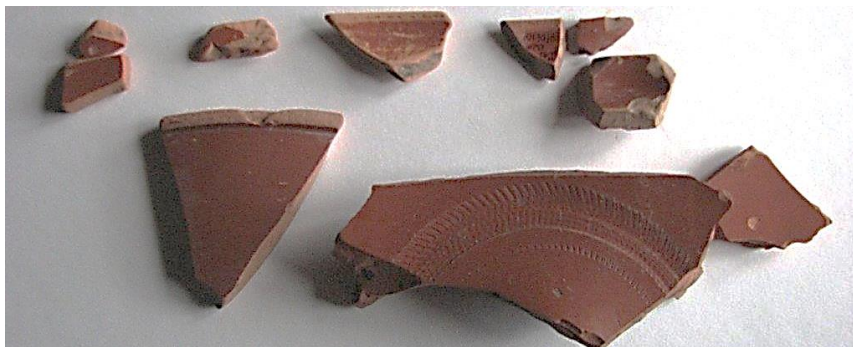
- scherf in CG-techniek (RH 90/6)
- kleine scherfjes CG-techniek (RH 90/6)
- Drag. 38 (?) fragment in CG-techniek 2de eeuw (RH 90/6)

Ruime datering van het geheel: ca. 80-150 n. Chr. De scherven werden gevonden in context van een munt: een dupondius van keizer Antoninus Pius (138-161), zie Goderis 2006: munt 1.

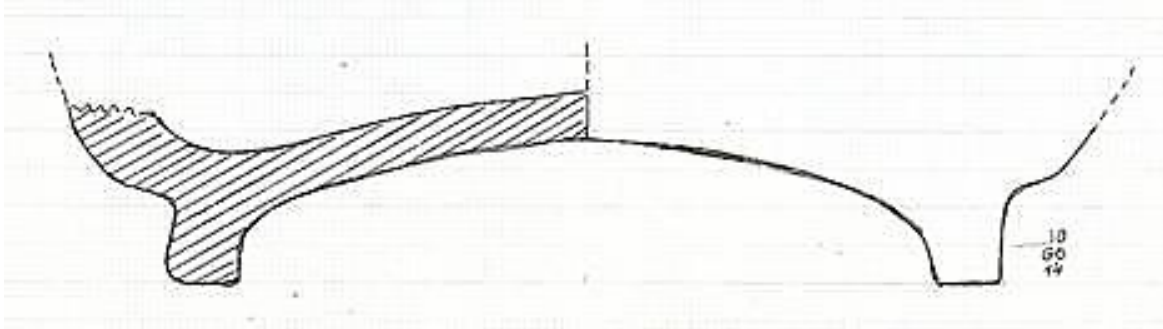
Vulling van WP1

- Drag. 45 bodemfragment CG of OG (Oost Gallische techniek) (RH 90/6)
- Drag. 33 rand C.G. techniek (RH 90/6)
- Drag. 33 bodem C.G. (RH 90/6)
- Drag. 33 rand C.G. (RH 90/6)

Ruime datering van het geheel: ca. 150-200 n. Chr.

Scherven in CG-techniek uit WP 1 (foto 1 J. Goderis)

tekening 1

Binnenzijde rolstempelpatroon (foto 2 J.Goderis)

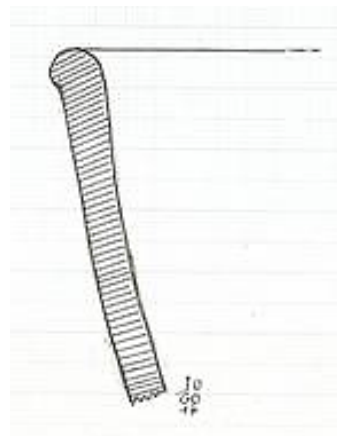
Vulling WP2

Roeselare Haven 1992 WP2/C 25.04.92
Bodemfragment (zie tekening 1) in TS Drag.
18/31 in CG-techniek. Aan de binnenzijde
zijn de duidelijk impressies van een rol-
stempelpatroon te zien.

Vulling van WP4

- Bodemscherf van bord in CG-techniek (RH/92/11 S/A)
- Bodemsplinter in CG-techniek (RH92/11 S/C) zacht glanzende deklaag
- Drag 18/31 randscherf in CG-techniek (RH/92/11 S/A) (zie tekening hieronder)
- Bodemscherf, vorm niet identificeerbaar, C.G. techniek (RH/ 92/11 S/A)
- Drag.33 wandscherf in CG-techniek (RH/ 92/11 S/B)

- Drag. 18-31 CG-techniek 2de eeuw (RH/92/11 S/B)
Ruime datering van de scherven: ca. 2de eeuw n. Chr.

tekening 2 (zie foto 3 rechts)

Roeselare Haven 92 /11 WP 4 S/A 15.09.92
randscherf in TS (zie tekening 2). Drag

18/31 CG 2de eeuw. Vulling van de schacht /bovenste m³

WP4 TS scherven CG-techniek (foto 3. J.Goderis)

Import van TS uit Centraal Gallië naar onze gewesten

Reeds in de laat-Augustinse periode (begin 1ste eeuw – Keizer Augustus 27 vóór tot 14 na Chr.) werd TS in Centraal Gallië, meer bepaald Lezoux, geproduceerd. Maar in de 1ste eeuw bekleedden de Zuid-Gallische centra, vooral dan la Graufesenque, een monopolypositie in de handel van terra sigillata naar onze gewesten (zie TS gevonden in Roeselare (1) in Goderis 2014, 6-13).

Maar vanaf het begin van de 2de eeuw komt hierin gaandeweg verandering: de concurrentie van de Centraal Gallische ateliers, vooral Martyres-de-Veyre, betekende het einde van het handelsmonopolie van de Zuid-Gallische industrieën.

De bloei van de Centraal-Gallische ateliers situeert zich in de 2de eeuw. Les Martyres-de-Veyre is het belangrijkste centrum en in de tweede helft van de 2de eeuw (2B) wordt het Lezoux. Tegen het einde van de 2de eeuw stopt bij ons de import van uit Centraal-Gallië. Het verval van de centraal

Gallische centra betekent de doorbraak van de Oost-Gallische ateliers. Hierover meer in aflevering 3: Trier en Rheinzabern.

Bezoek aan Lezoux

We schrijven woensdag 20 juni 2011 en zijn geloged in Bruère Allichamps in het hotel "Les Tilleuls". Van daaruit trekken we een honderdtal km verder via de autosnelweg over Clermont-Ferrand, naar Lezoux en zoeken het pottenbakkerscentrum met vondsten uit de Keltische, Romeinse en latere tijden.

Museum van de keramiek in Lezoux (foto 4: J. Goderis)

moffeloven voor TS in museum Lezoux

- een atelier voor de hedendaagse keramisten
- twee educatieve zalen voor thematische ateliers voor kinderen en jongeren
- een documentatiecentrum, open op aanvraag
- een ontspanningsruimte.

Ter plaatse, pikken we nog een gelegenheidstentoonstelling mee over een Keltisch *oppidum* met een twee-beukig tempeltje. Later werd hier een Gallo-Romeinse nederzetting ingeplant. De site werd opgegraven van 2001 tot 2008 in Corent, ten zuiden van Lezoux en gelegen in de buurt van Alliez-Rivière.

Voor ons TS verhaal belanden we bij een museum, gevestigd in een pottenbakkersbedrijf uit de 19de -20ste eeuw. Prachtig gerestaureerd en ingericht volgens hedendaagse normen met onder meer video, en educatieve kinderspelen.

- 1200m² gewijd aan de permanente tentoonstelling
- 250m² voor gelegenheidstentoonstellingen

In de buurt van het museum, op de Place-J.B. Moulin, treffen we de lokale keramist aan, Gérard Morla, specialist in het vervaardigen van replica-TS in Lezoux. Praatvaardig en ongehoord handig haalt hij zijn klei uit de bodem rond de Tarn in de buurt van Millau. Na het interessante bezoek aan zijn atelier kopen we twee prachtige replica's voor €160 bij Gérard Morla. Hij bakt

nu zijn T.S. in een zelf gebouwde elektrische oven.

Wij laten hem hierbij aan het woord:

De ateliers van Lezoux

“De ateliers van de pottenbakkers van Lezoux uit de oudheid, vormden een van de belangrijkste uit de Romeinse tijd. Deze keramisten, werkzaam op tientallen hectaren, vormden meer dan honderd miljoen kommen, vazen en schotels. Deze TS-producten werden uitgevoerd naar alle uithoeken van het Romeinse Rijk.

Gevolg hiervan is dat dit Romeinse luxe-aardewerk regelmatig wordt opgegraven in Frankrijk, Groot-Britannië, de Benelux, Duitsland, Zwitserland, Hongarije, Roemenië en eveneens over de limes, als bv. in Polen en rondom de Middellandse Zee. De TS is de meest opmerkelijke Romeinse keramieksoort. Het betreft een glanzend rode keramiek waarvan meer dan 230 vormen beantwoorden aan strikte typologische criteria.

Een groot percentage van het vaatwerk werd vervaardigd in vormschotels en toonde plant-aardige decors of verwezen naar de mythologie of scènes met gladiatorengevechten enz. De TS werd geproduceerd gedurende de eerste vijf eeuwen van onze tijdrekening aan de hand van wisselende technieken, stijlen en vormen.

De TS betekent “gezegeld aardewerk” en is afgeleid van het latijnse woord *sigillum*, wat zegel of zegelafdruk betekent. De hedendaagse replica's, vervaardigd in matrijzen of moules zijn eveneens rood – glanzend, dragen een stempel en benaderen sterk de productie uit de Gallo-Romeinse tijd.”

Gérard Morla's TS keramiek atelier te Lezoux (foto 5: J.Goderis)

Zicht op het atelier van Gérard Morla (foto 6: M. Pype)

Besluiten

1 - Het is eerder uitzonderlijk dat we de determinatie en de beschrijving van de TS-scherven van Roeselare Haven kunnen koppelen aan een bezoek van de productieplaatsen in Frankrijk. (Millau La Graufesenque in aflevering 1 en Lezoux in aflevering 2).

2 - Het herkennen en determineren van de stukjes TS is het werk van specialisten en gebeurt doorgaans aan de hand van microscopisch onderzoek of met een vergrootglas om de samenstelling van de klei scherper te kunnen waarnemen. Kleine details of chemische analyse kunnen verwijzen naar een of andere productieplaats.

3 - Als we schrijven ZG (Zuid Gallische techniek) of CG (Centraal Gallische techniek) dan blijft dit voorzichtigheids-halve, want bv. in Centraal Gallië zijn nog andere productieplaatsen bekend, naast Lezoux.

4 - Het herkennen en determineren van het TS aardewerk van Roeselare Haven gaf aanleiding tot de algemene datering (vanaf de Flavische periode tot begin 3de eeuw) van de artisanale nederzetting aldaar met haar verwerking van **eikenhout** (5 waterputten), **klei** (dakpannen-oven), **leder** (gelooid versneden fragmenten) en **metaal** (gevonden fragmenten van lokale ijzerverwerking met geultjes in gebakken klei). Kortom, de TS fragmenten zijn duidelijke richtingaanwijzers voor datering o.m. van de site als Roeselare Haven.

Referenties

Bet F. & Vertet H. 1986: *Centre de production de Lezoux*, in: Bémont C. en Jacob J. P. (red.) *La terre sigillée gallo-romaine. Lieux de production du Haut Empire: implantations, produits, relations* (Documents d' Archéologie 6), 137-163.

Brulet R., Dewert J. P. & Vilvorder F. 2001: *Liberchies IV Vicus Gallo-Romain II. Centre de la Gaule*, 150-160.

Creuzenet F. 1996: La sigillée Gallo-Romaine (II), in: *Archéologia* 325 juli-aug, Fiche supplement du nr 325 d' Archéologia.

De Pooter L. 1983: Vondsten uit de Gallo-Romeinse periode: Terra Sigillata, in: *Van Nederzetting tot Metropool, Archeologisch - historisch onderzoek in de Antwerpse binnenstad*, 35-52.

Goderis J. 2006: *Ruim een kwarteeuw archeologie in de stad, Roeselare*, 57-62.

Goderis J. 2014: *Terra Sigillata gevonden in Roeselare*, in: *West-Vlaamse Archeokrant* 81, 6-13.

X. 2011: *Musée départemental de la céramique: Lezoux. Activités culturelles*.

Thoen H. en anderen 1987: *De Romeinen langs de Vlaamse Kust*.